

Globální problémy lidstva

Vladimír Herber
Geografický ústav MU Brno
herber@sci.muni.cz

- **Globální problémy (GP) (Heczko, 2005):**
  - nastupují až s konsolidací světové hospodářství
  - po 2. světové válce – od 60. let
  - nárůst okruhu problémů celosvětové, globální povahy
  - GP se týkají celé lidské civilizace
  - GP řešitelné pouze celosvětovým úsilím
  - někdy se GP zužovaly jen na problematiku ŽP

- vznik
  - lidské civilizaci nedaří nalézt a aplikovat mechanismy, které by tlumily **důsledky nerovnovážné závislosti** jednotlivých zemí či skupin zemí
- každý z GP má ekonomické i mimoekonomické rozměry
  - u většiny GP převládá dimenze ekonomická,
  - u jiných GP zase mimoekonomická - politická, ideologická, právní, etická (morální), ekologická či vojenská
- GP vystupují ve svých státně - národních, regionálních a subregionálních podobách

Výzkum globálních problémů

- zprávy Římského klubu
- řada konferencí o globálních problémech světa – ekologické, ekonomické, sociální, politické, vojenské, kulturní problémy jsou vzájemně provázány – nelze je řešit izolovaně
- rezolutika = vyústění analýzy do praktických řešení
- průkopnická práce - A. King, R. Schneider (1991): První globální revoluce

- úloha OSN
  - konference 1972, 1992, 2002
  - Organizace OSN
  - Program a Komise pro udržitelný rozvoj
  - Program OSN pro životní prostředí (UNEP)
  - zprávy - Human development report
(hdp.endp.org)
- mezinárodní organizace
  - WB, IIASA, ...
- Global Environmental Outlook (GEO-2005)

Globální problémy lidstva

- Kolik globálních problémů musí lidská civilizace vlastně řešit?
- Nejčastěji se uvažuje o 9 globálních problémech, které Heczko (2005) dělí do 3 velkých skupin :
  - **Intersociální problémy**
  - **Ekosociální problémy**
  - **Antroposociální problémy**

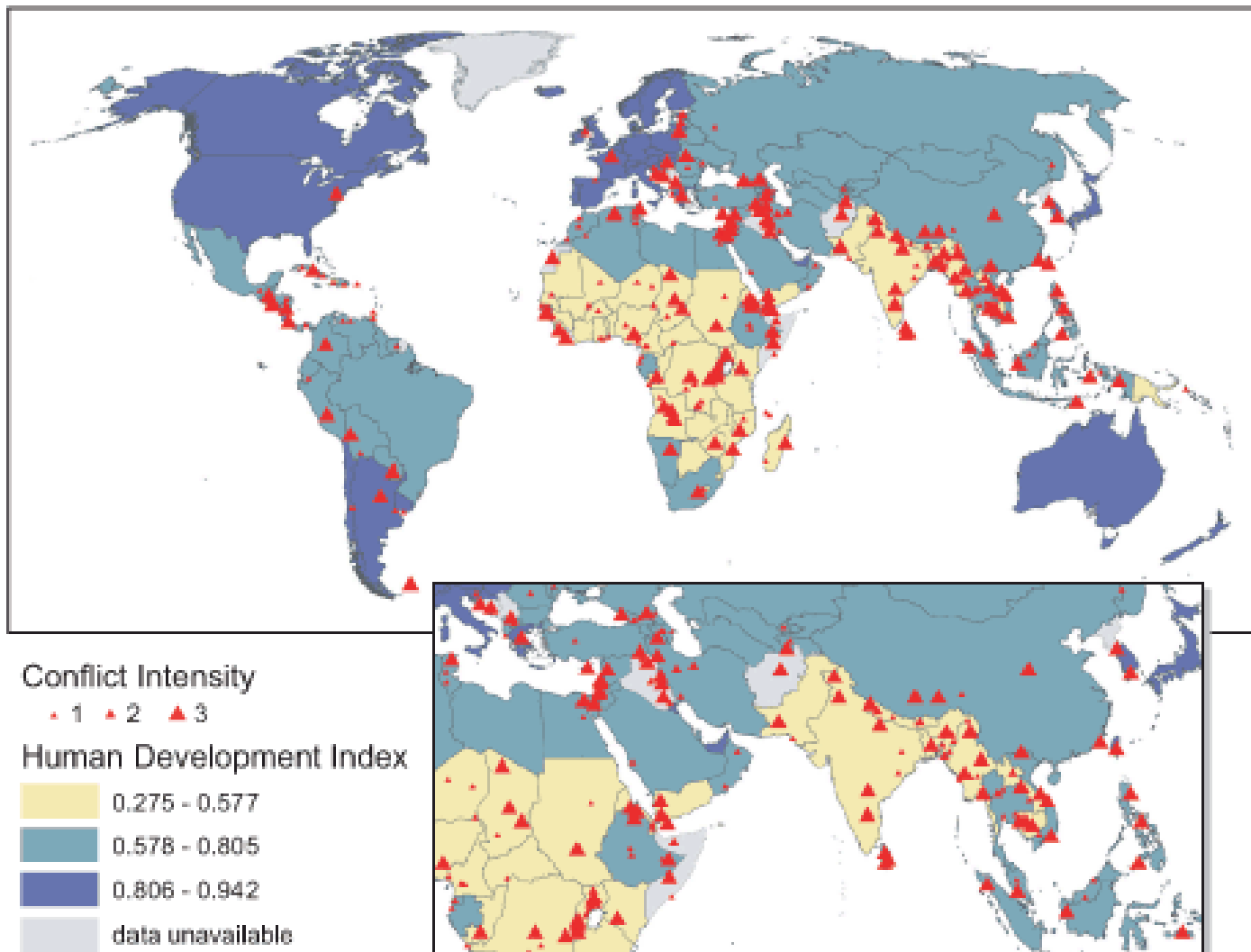
1. Intersociální problémy

- vznikají ve vzájemných vztazích mezi lidmi (relace člověk - člověk)
- jsou spojeny se zásadním střetem zájmů různých společ. a ekon. skupin a systémů
  - **problém války a míru**
  - **problém překonání sociálně ekonomické zaostalosti méně rozvinutých (rozvojových) zemí**
  - **problém mezinárodní zadluženosti**
  - **problém změn mezinárodních ekonomických vztahů**

Problém války a míru

- včetně možných jaderných, chemických a biologických konfliktů a katastrof
- konflikty na Zemi – jejich příčiny a řešení
- hořící a doutnající ohniska:
  - balkánská oblast
  - Kavkazsko
  - jz. Asie, Kašmír, Srí Lanka, Filipíny
  - Afrika

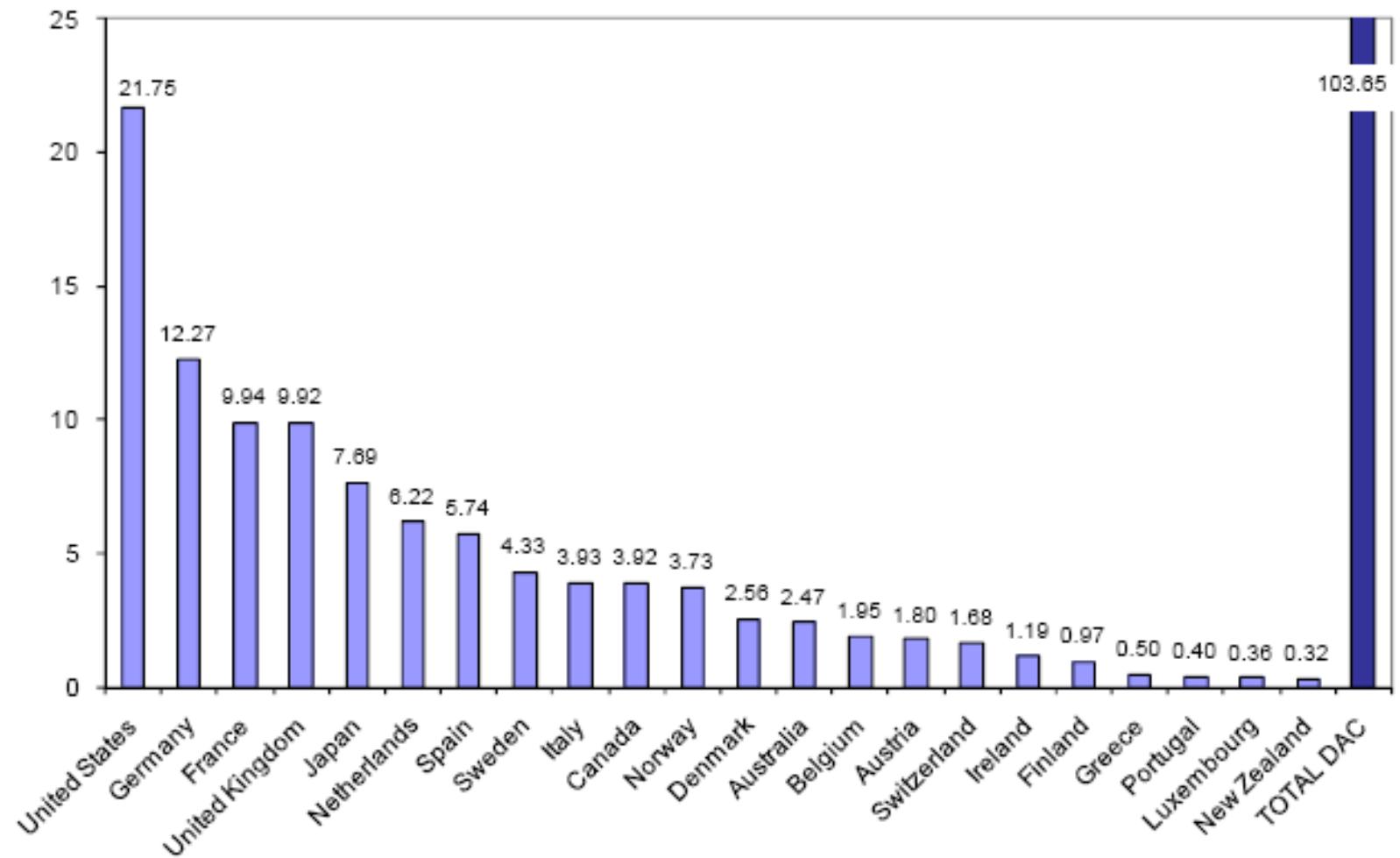
Source: John O'Loughlin 2004

Problém překonání sociálně ekonomické zaostalosti LDCs

- **oficiální rozvojová pomoc (ODA)**
  - v roce 2007 104 mld. USD, tj. jen 0,45 % HDP 22 hlavních dárcovských zemí
  - záměr přitom činí 0,7 % HDP
  - Česko pouze 0,11 % (179 mil. USD)
  - záměr plní jen Norsko, Lucembursko, Dánsko, Švédsko a Nizozemsko

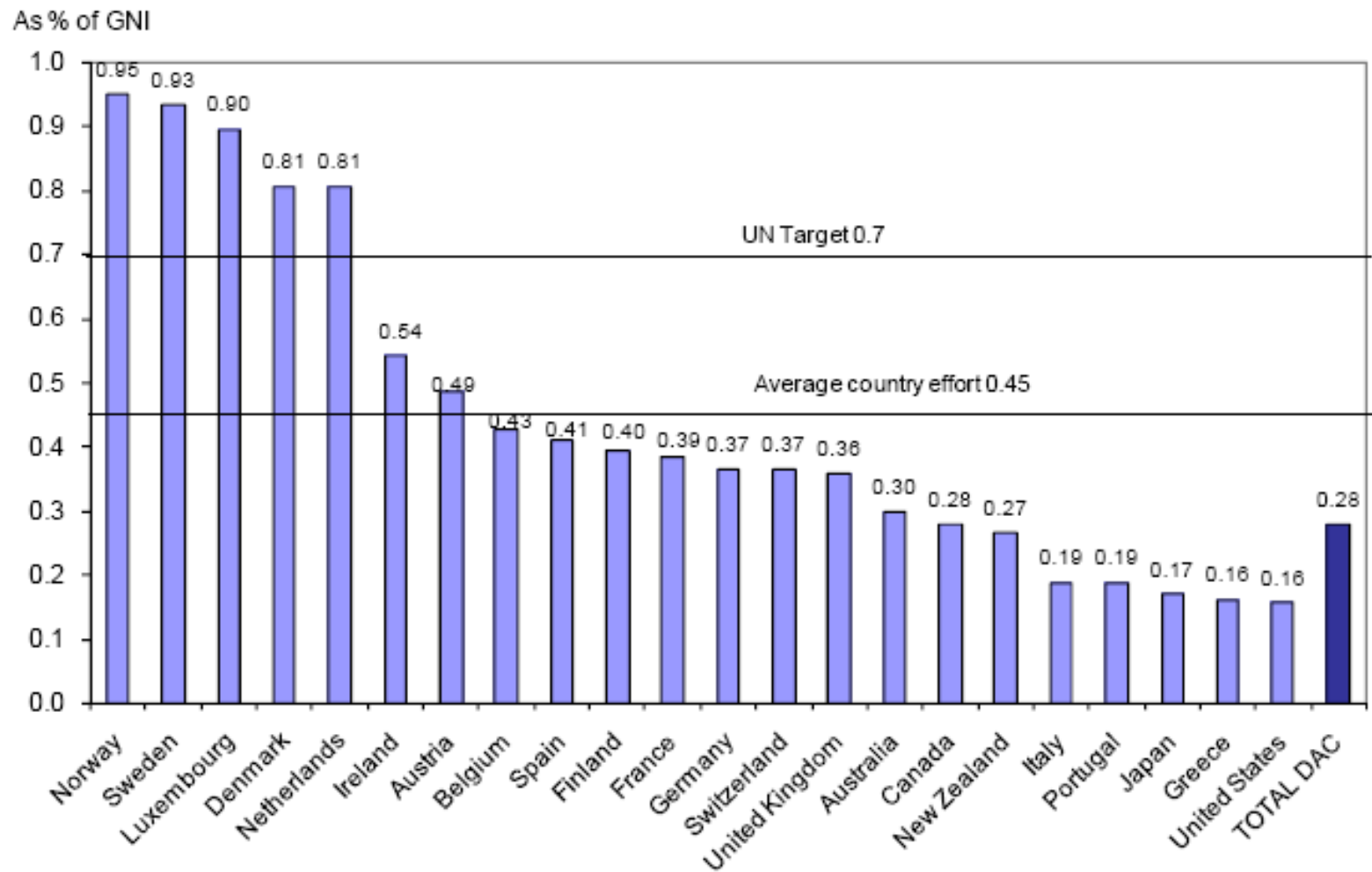
USD billion

Net ODA in 2007 - amounts

zdroj: www.oecd.org

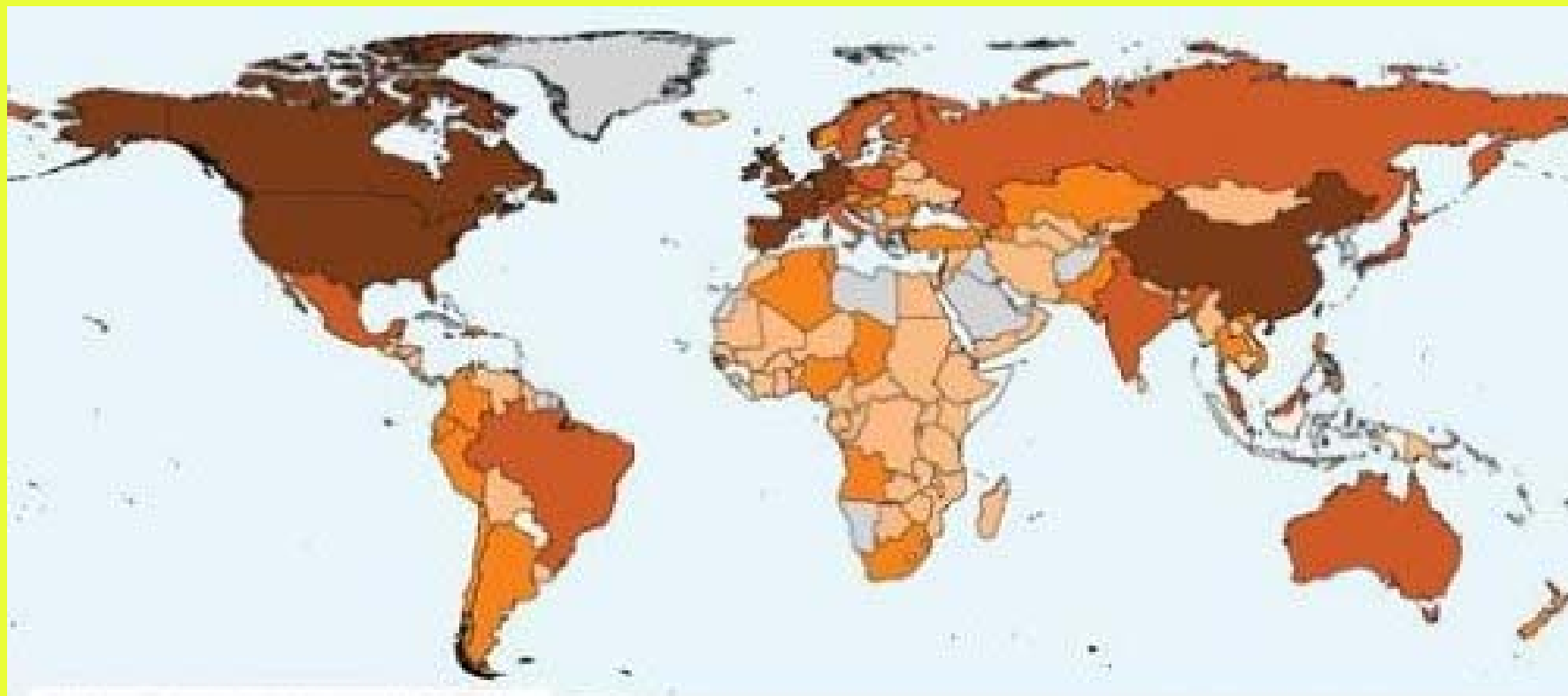
Net ODA in 2007 - as a percentage of GNI

zdroj: www.oecd.org

Přímé zahraniční investice

- r. 1999 rozvoj. země (RZ) obdržely jenom 24 % globálního objemu přímých zahraničních investic (FDI)
  - podíl Afriky činil 1,2 %
- r. 2006 FDI činily celkem 1230 mld. USD
  - RZ obdržely cca 30 % FDI
    - Afrika potom obdržela 3,2 % FDI
    - např. Čína včetně Hongkongu (9 %)

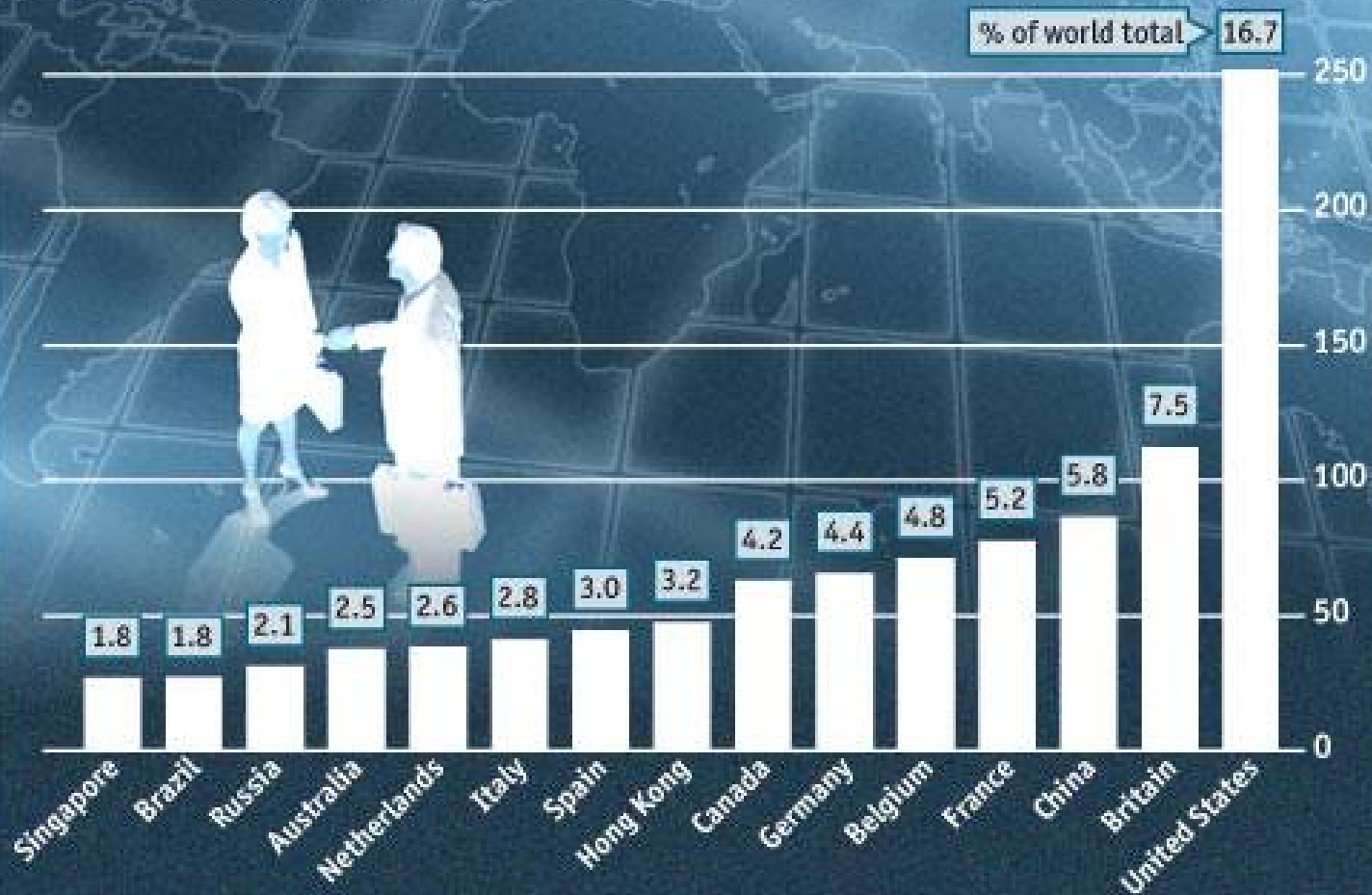
Foreign Direct Investment: Net Inflows
(million current \$US)

zdroj: www.worldbank.org/wbi

Countries with biggest FDI inflows

2007-2011 annual average*, \$bn

Source: Economist Intelligence Unit

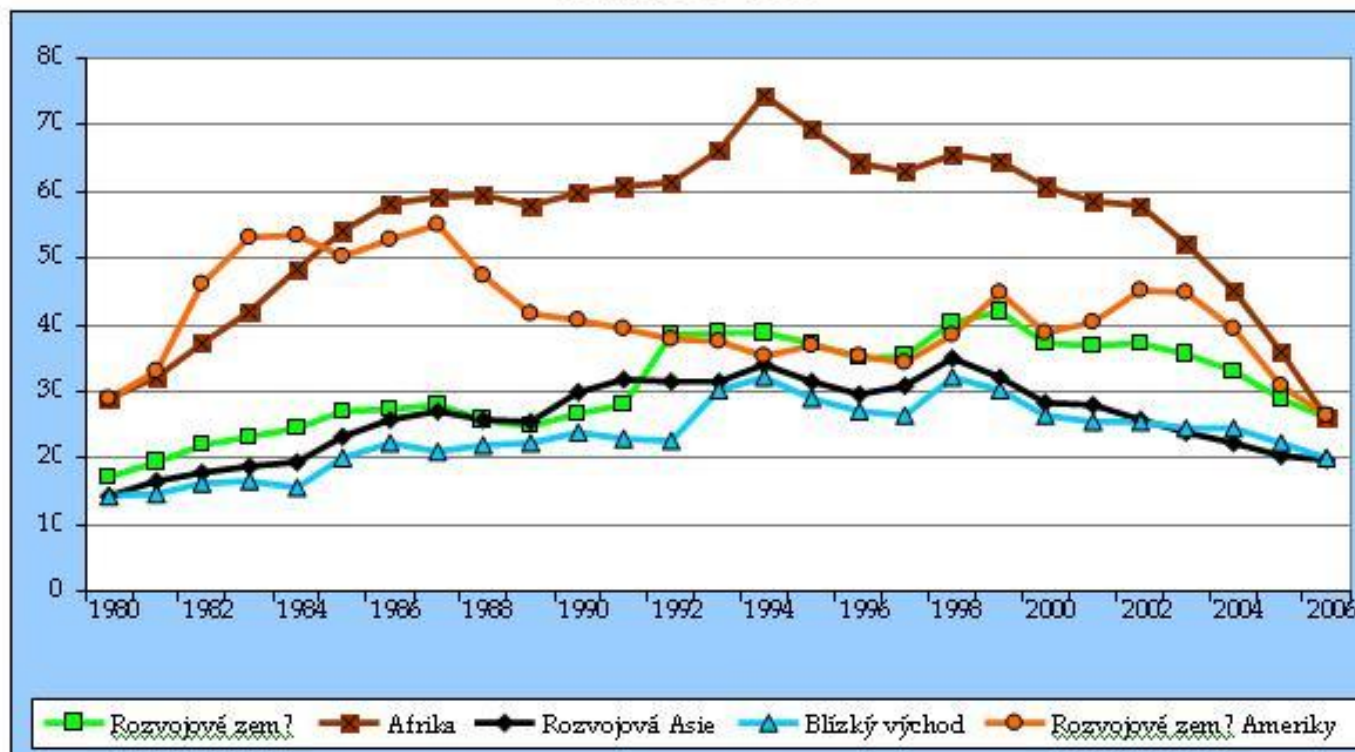
* Forecast

Problém mezinárodní zadluženosti

- vnější a vnitřní příčiny zadluženosti RZ
- dluhová krize RZ trvá od r. 1982
- r. 1980   567 mld. USD
- r. 1995   1940 mld. USD
- r. 1999   2544 mld. USD
- trvá čistý kapitálový odliv z RZ
- program HIPC (Heavily Indebted Poor Countries)
- nevládní iniciativa “Milostivé léto” za odpuštění všech dluhů RZ

Vnější dluh vyjádřený jako procento HDP v různých skupinách rozvojových zemí mezi lety 1980 - 2006

Zdroj: Židek, Dějiny Světového Hospodářství, 2007

- Zadluženost vede i k technologickému zaostávání rozvojového světa, chybí vyspělé technologie
- Pařížský klub a dluhy RZ

Existuje řešení tohoto problému?

- ZVYK
- PASIVITA A ODPOUŠTĚNÍ DLUHŮ
- KORUPCE
- NEEFEKTIVITA INSTITUCÍ
- „Začarovaný kruh ?“

Problém změn mezinárodních ekonomických vztahů

- úsilí o Nový mezinárodní ekonomický řád (NMEŘ, ang. NIEO), včetně problémů zpřístupnění trhů vyspělých zemí pro zboží z rozvojových států,
- spravedlivější pravidla pro obchod a oddlužení chudých zemí
- iniciativa Fair trade

2. Ekosociální problémy

- pramení z porušených vazeb mezi přírodou a lidskou společností (relace člověk - příroda)
  - **populační problém**
  - **potravinový (nutriční) problém**
  - **surovinový a energetický problém**
  - **ekologický problém**

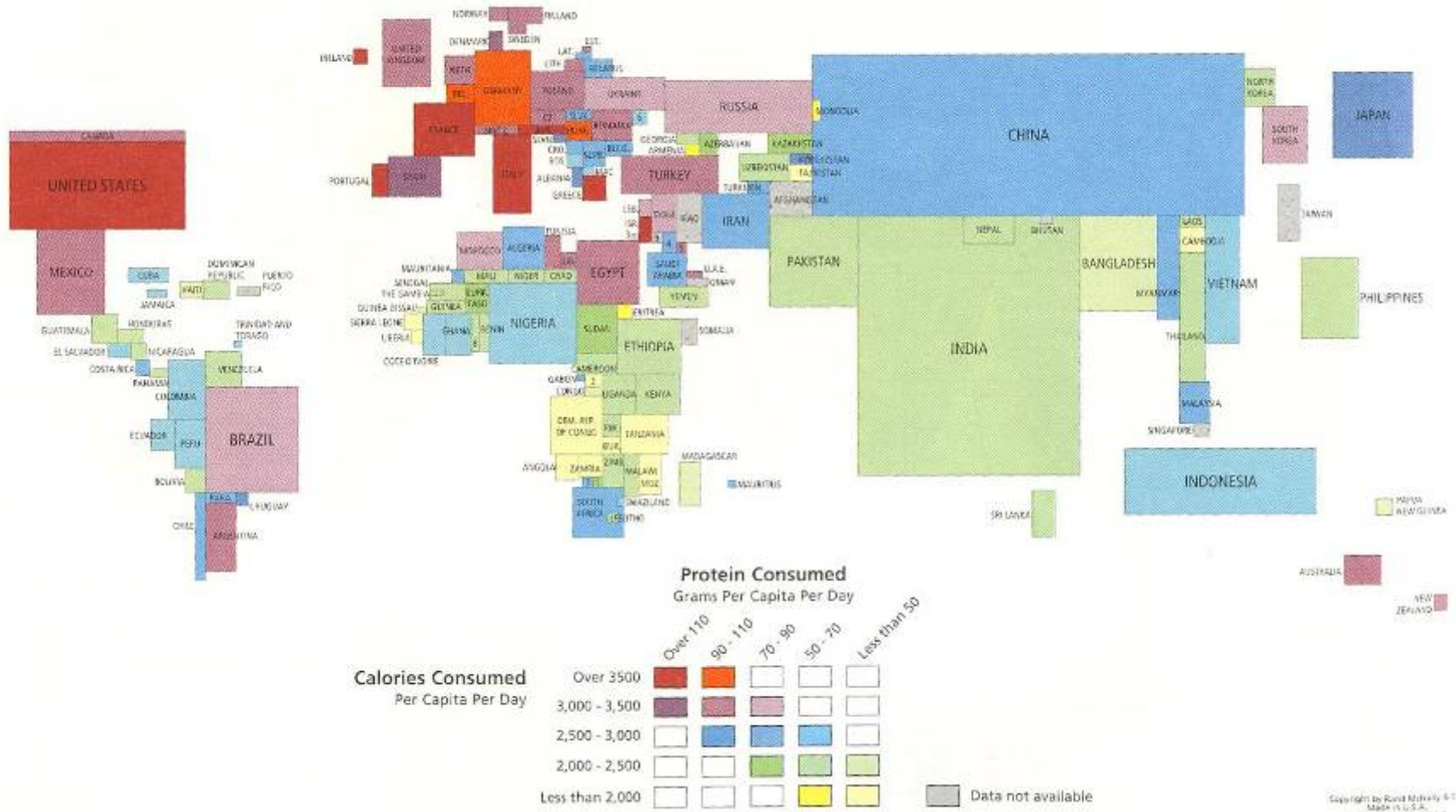
Populační problém

- populační vlny a malthuziánské cykly
- 19. 12. 2005 překročila světová populace 6,5 miliard
- denně se narodí cca 370 000 dětí
- denní přírůstek populace činí přes 200 000
- Projekce populace
- JAK DÁL?

Potravinový (nutriční) problém

- nedostatkem potravin trpí 852 milionů lidí:
  - v tom 815 mil. v rozvojových zemích,
  - 28 mil. v transformujících se zemích
  - 9 mil. v rozvinutých zemích
- každým rokem umírá hladem 5 mil. dětí (podle Organizace OSN pro výživu a zemědělství - FAO)

NUTRITION

Zdroj: Goode's Atlas of Human Geography, 2005

Surovinový a energetický problém

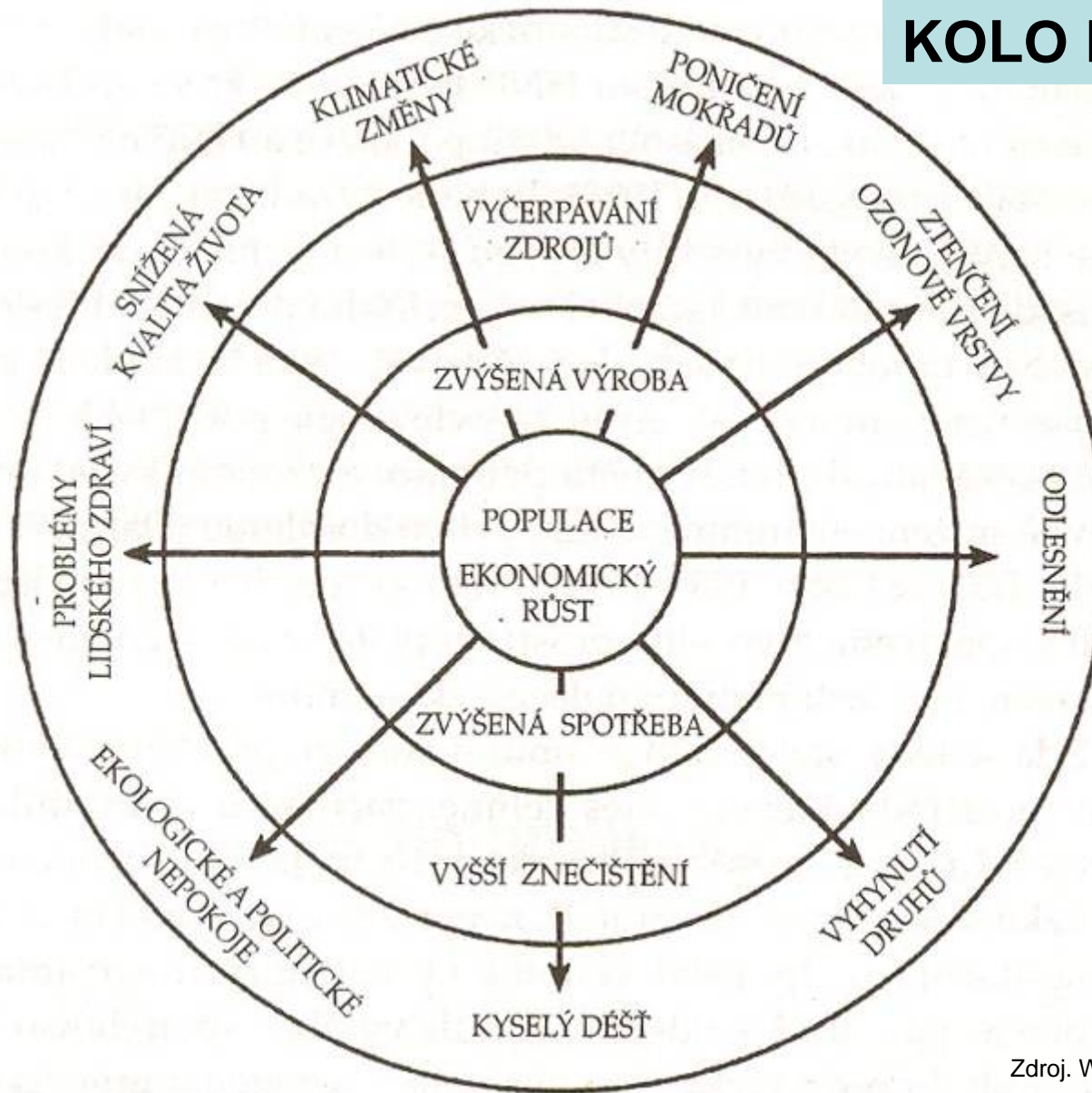
- omezenost neobnovitelných zdrojů
- dynamická spotřeba fosilních paliv
- hrozba tzv. ropného krachu,
  - kdy v letech 2050 - 2100 budou asi vytěžena všechna dnes známá ložiska ropy
- nutnost přechodu ke slunečné, větrné a jaderné energii (založené na efektivnější formě přeměny jádra než dosud)

Ekologický problém

- oslabování ozónové vrstvy, globální oteplování, skleníkový efekt a hrozba globálních klimatických změn (v letech 1999 - 2001 zahubily extrémní události zapříčiněné počasím asi 100 000 osob),
- zvednutí hladin oceánů a moří a možné zaplavení ohrožuje 40 % světové populace, tedy lidi žijící v oblastech do 60 km od pobřeží,
- možné války o zdroje (suroviny, půdu, vodu),
- klimatické změny jako morální výzva (přerozdělení nedostatkových zdrojů)

KOLO PROBLÉMŮ

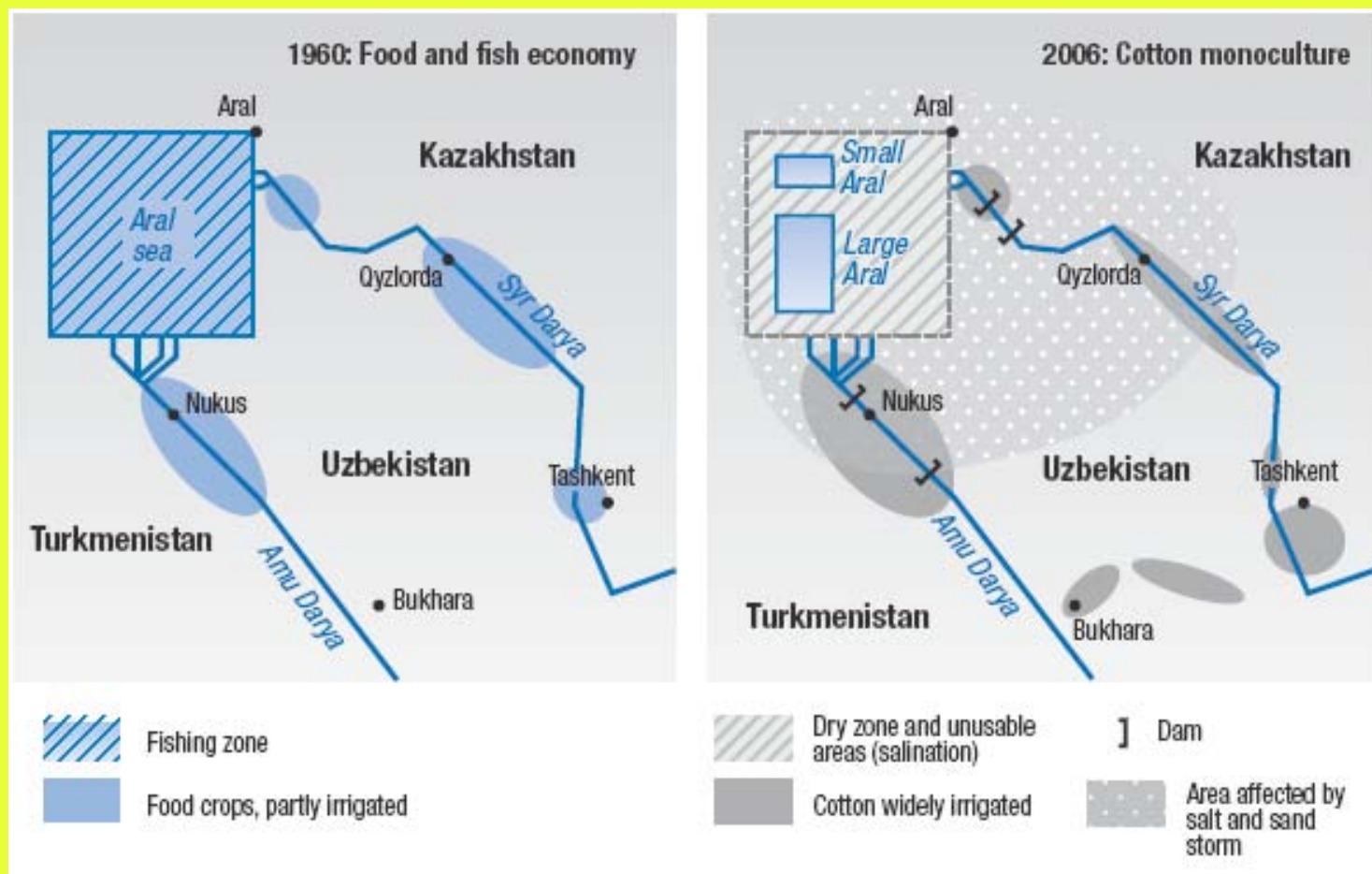

Zdroj: W.E. Stead, J. G. Stead, 1998

Kolo problémů

- Neomezený ekonomický růst a populační růst společně vedou k vytvoření rychle rostoucí výroby a spotřeby.
- Jak lidstvo neustále vyrábí a spotřebovává, aby naplnilo požadavky exponenciálně rostoucího množství lidí, pokračuje ve vyčerpávání zdrojů a znečišťování odpady.

Aralské jezero – příklad katastrofy

zdroj: hdr.undp.org

Indikátory rozvoje

- slouží vyjádření vzájemné závislosti mezi environmentální, sociální a ekonomickou dimenzí
- v ekonomické oblasti - hrubý domácí produkt (HDP)
- v sociální oblasti - index lidského rozvoje (HDI)
- v environmentální oblasti (existuje několik agregovaných indikátorů – viz výběr):
  - Index environmentální udržitelnosti (ESI – Environmental Sustainability Index)
  - Index živoucí planety (Living planet index – LPI)
  - Ekologická stopa (Ecological footprint – EF)

Environmental Sustainability Index (ESI)

- přes 140 zemí světa (pro rok 2005)
- 21 indikátorů (celkem 76 proměnných)
  - každý kombinací 2 až 12 proměnných
- nejvyšší hodnoty – Finsko (75,1), Norsko (73,4), Uruguay (71,8), Švédsko (71,7)
- nejnižší hodnoty – Haiti (34,8), Irák (33,6), KLDR (29,2)
- Česká republika (46,6) – 92. místo

3. Antroposociální problémy

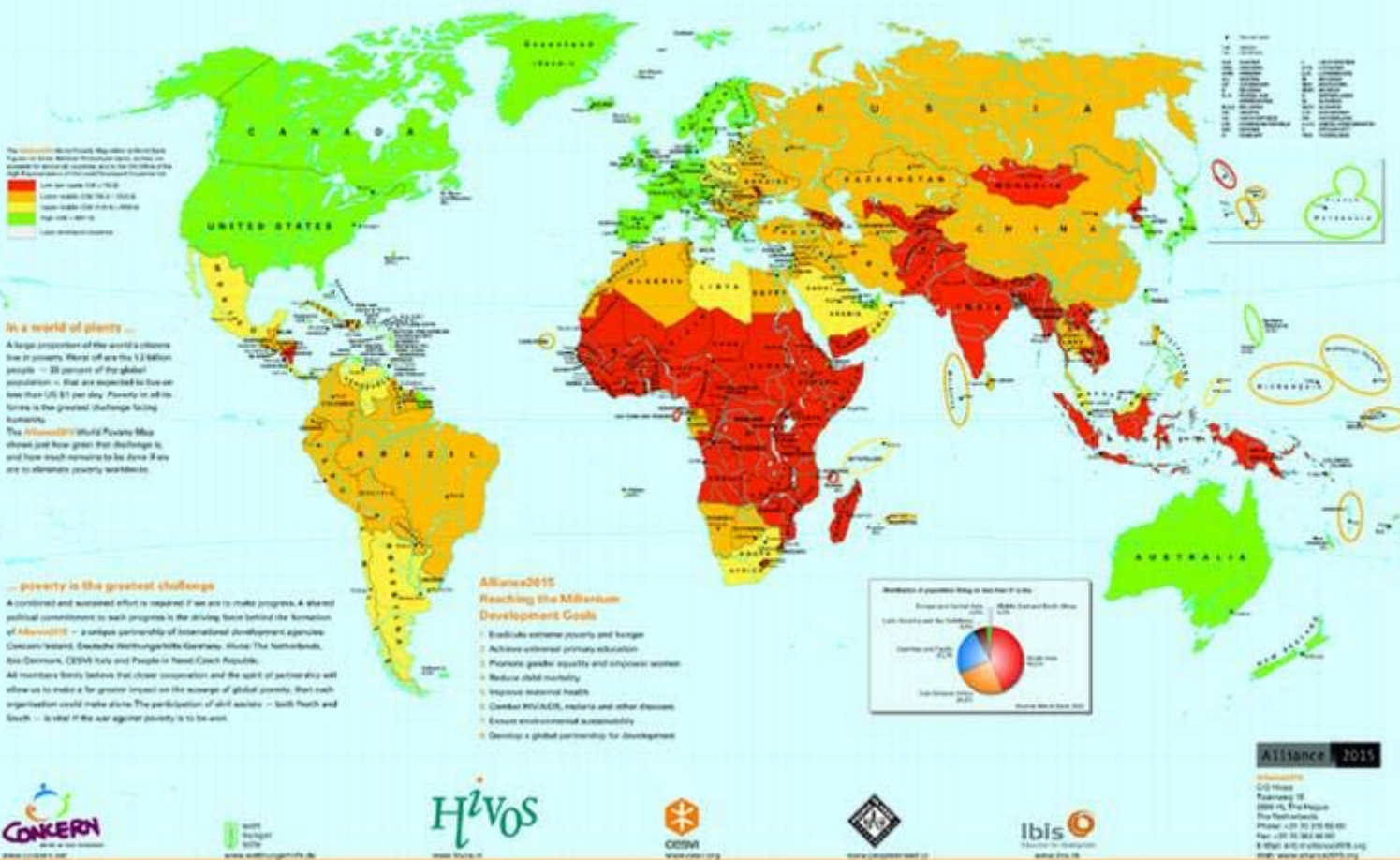
- týkají se budoucností člověka, většinou spadají do jedné kategorie problémů:
  - **všelidské problémy sociální, humanitární a kulturní – tzv. problém budoucnosti člověka**
  - dělí do dalších 10 - 15 subproblémů – např.
    - **problém absolutní chudoby**
    - **problém šíření epidemií a drogových závislostí**
    - **problém nekontrolované mezinárodní migrace**
    - **problém terorismu**
    - **nerovný přístup ke vzdělání, zdravotní péči, bydlení, kultuře, lidským právům**
    - **nekontrolovatelný rozvoj (překotná urbanizace)**

Problém absolutní chudoby

- mezinárodní hranicí chudoby je denní příjem ve výši 1 amerického dolaru (USD)
- s nižším příjmem žijí 1,2 mld. lidí
- 113 milionů dětí pak nemá přístup ani k základnímu vzdělání
- Strategie snižování chudoby (Poverty Reduction Strategy Papers – PRSPs)

- Míra chudoby ve východní Asii
  - klesla z 28 % v roce 1990 na 15 % v roce 1999;
  - počet chudých lidí v této oblasti se za stejnou dobu snížil z 418 na 267 milionů
- V subsaharské Africe je míra chudoby asi 48 % a po celé uplynulé desetiletí zůstávala víceméně konstantní;
- absolutní počet chudých lidí však mezi lety 1990 a 1998 vzrostl z 220 na 300 milionů.

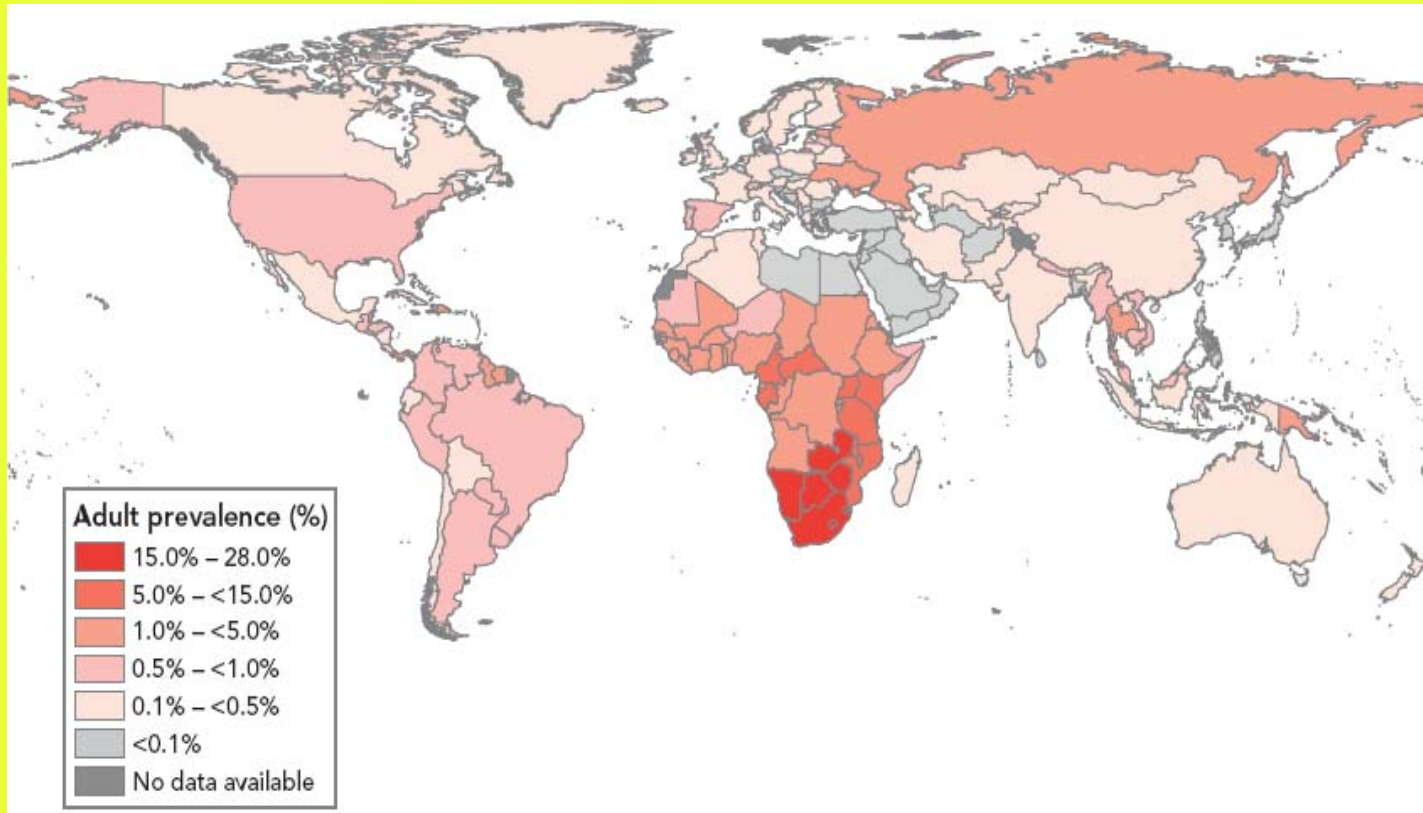
zdroj: <http://www.alliance2015.org>

Problém šíření epidemií a drogových závislostí

- včetně alkoholismu a kouření cigaret
- epidemie AIDS (40 mil. lidí žije s onemocněním HIV/AIDS) a dalších onemocnění (malárie, tyfus, cholera, tuberkulóza)
- celkový počet HIV pozitivních > 33 mil.
- 2,5 mil. lidí v roce 2007 nově infikováno
- více než 2 mil. na následky AIDS zemřely

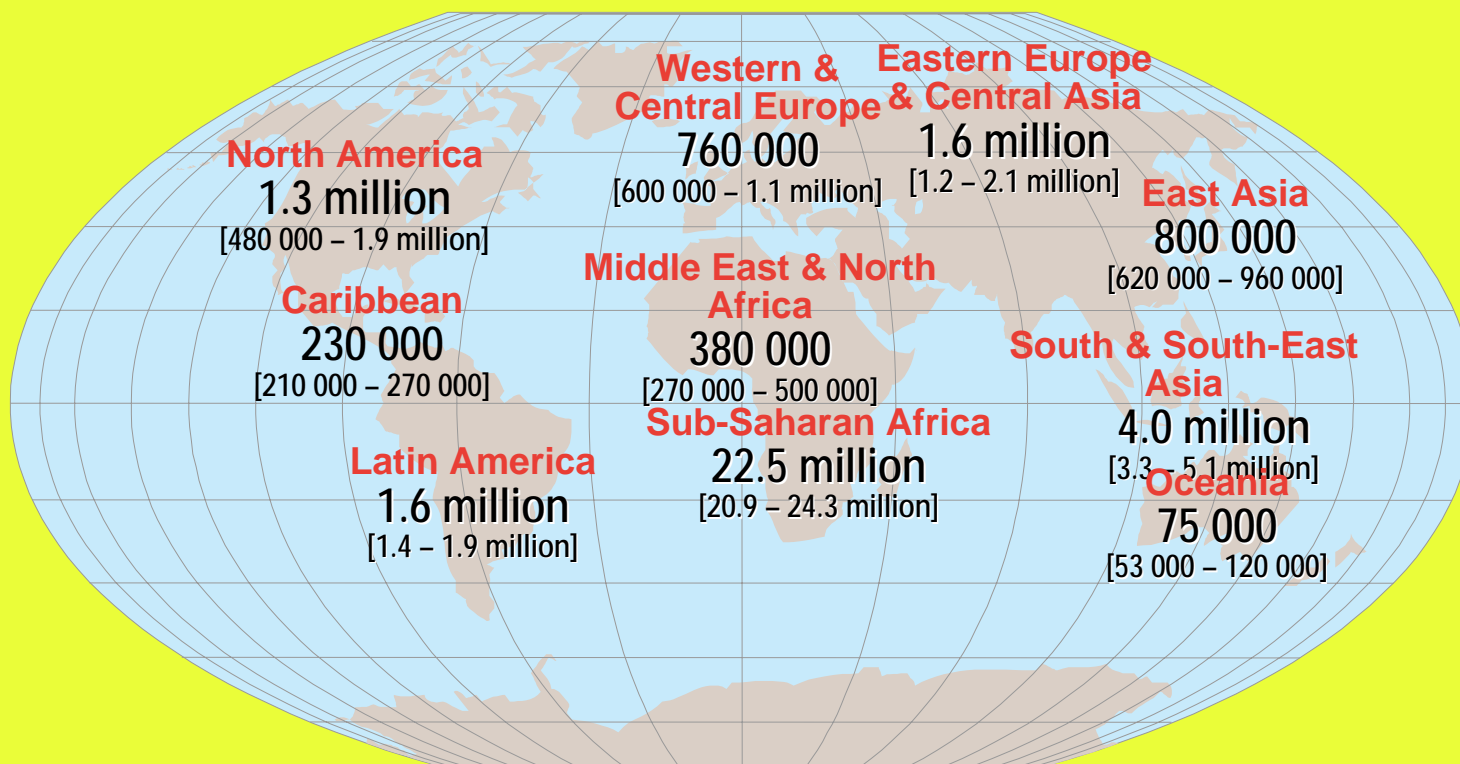
A global view of HIV infection

33 million people [30–36 million] living with HIV, 2007

zdroj: <http://www.unaids.org>

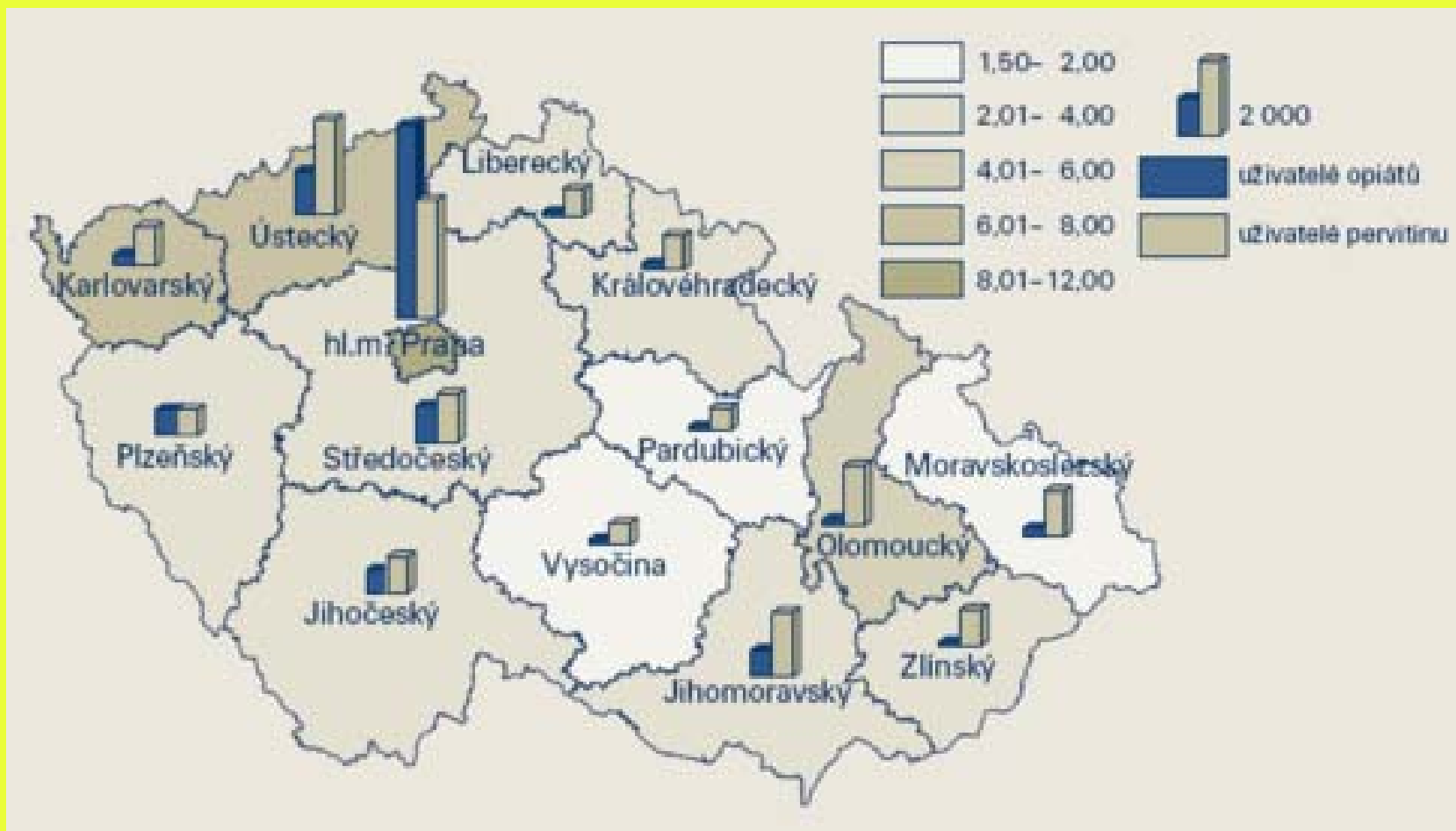
Adults and children estimated to be living with HIV, 2007

Total: 33.2 (30.6 – 36.1) million

Epidemie, nemoci a drogy

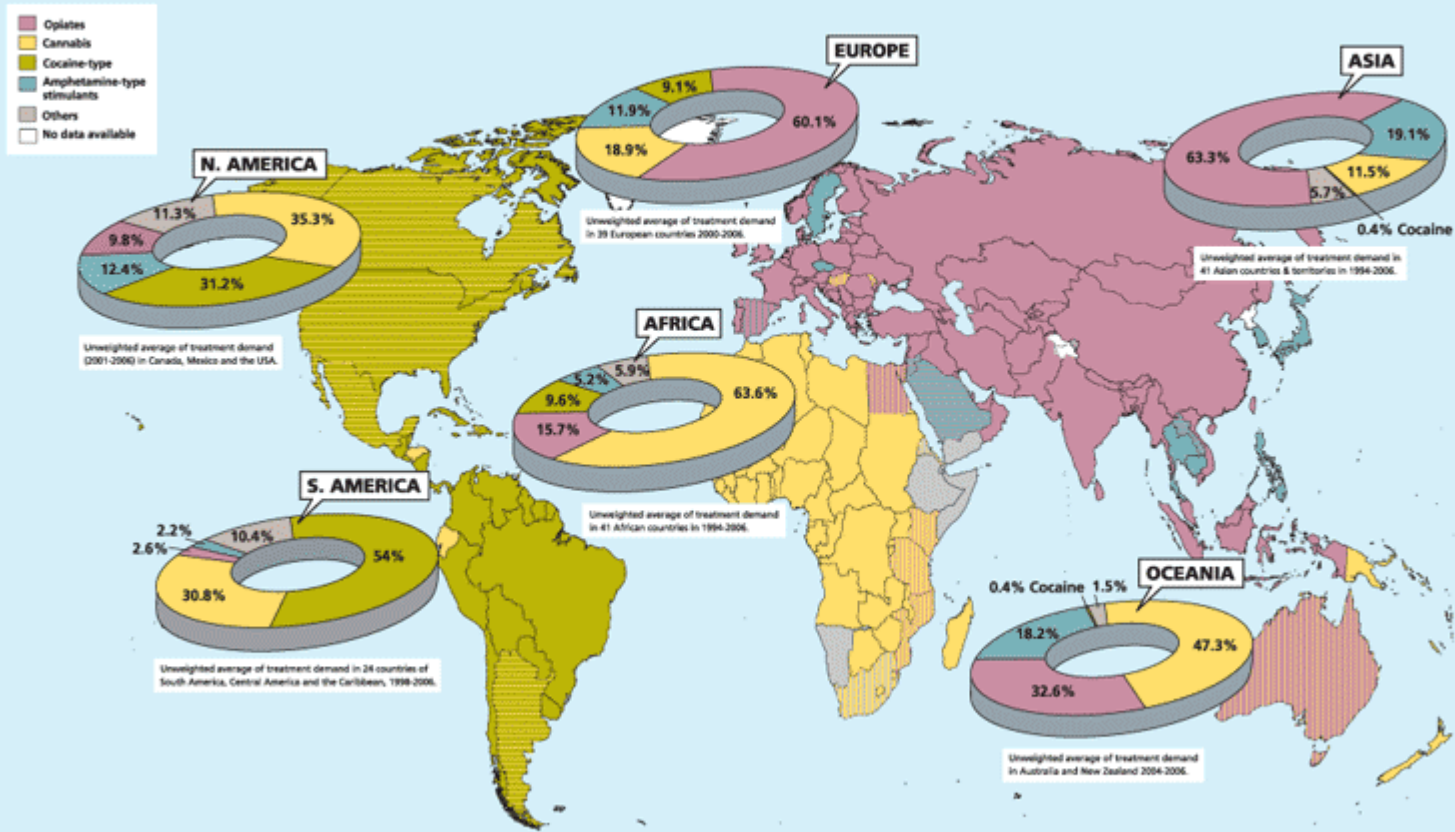
- mutace chřipkových virů
  - pandemie tzv. španělské chřipky v letech 1918 a 1919,
  - ptačí chřipka
- SARS, Ebola aj.
- masové pronikání drog do Evropy
  - situace v Česku

Počet problémových uživatelů drog na 1000 obyvatel ve věku 15-64 let a podíl problémových uživatelů opiátů a pervitinu v krajích ČR v r. 2005

zdroj: www.aktualne.cz

MAIN PROBLEM DRUGS*

ve světě více než 200 mil. lidí užívá nezákonné drogy

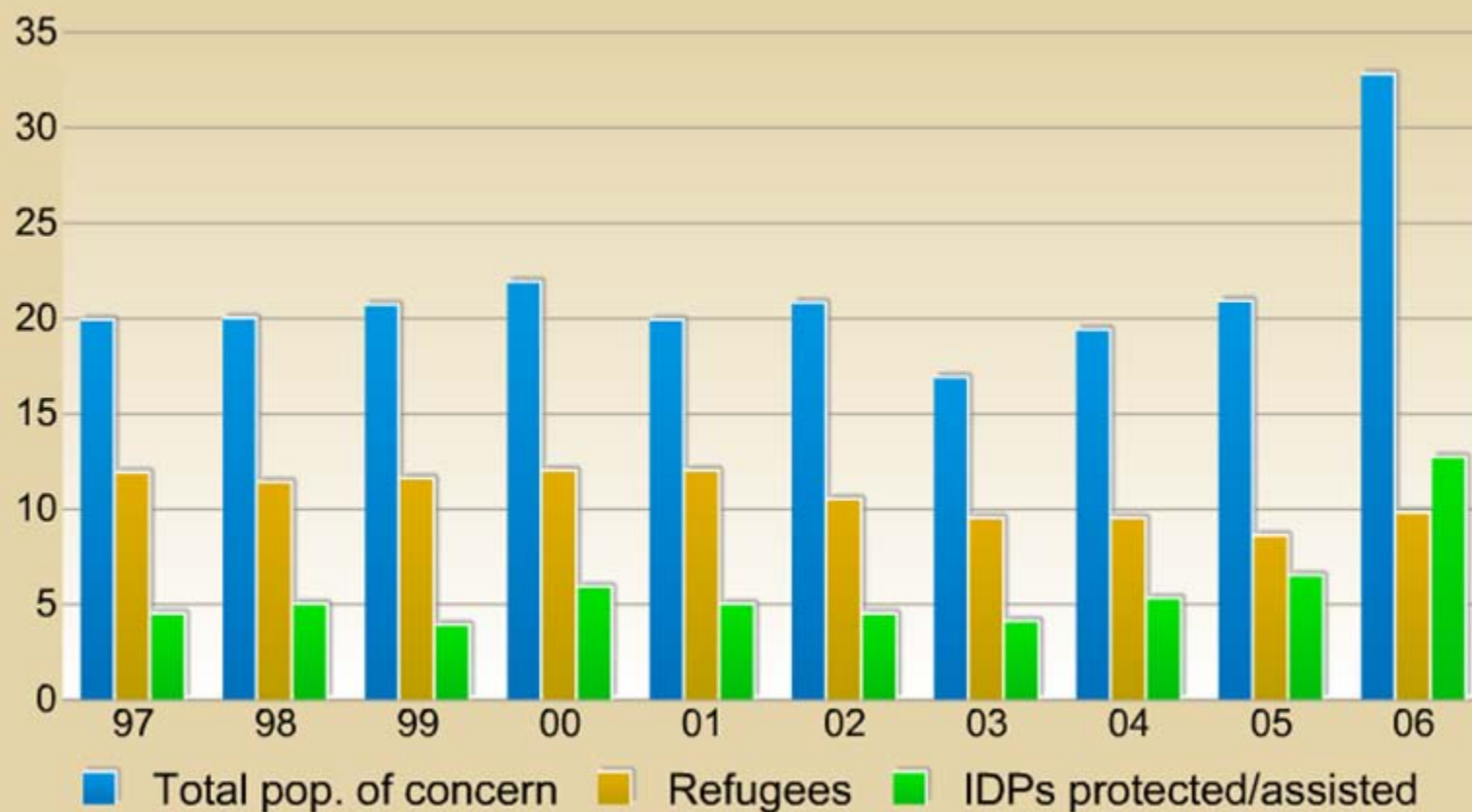

Problém nekontrolované mezinárodní migrace

- problém běženců
  - např. v r. 1999 oficiálně šlo o 17 mil. uprchlíků před válkou nebo perzekucí
- problém ekonomické migrace - týká se početnější skupiny

-
- okolo 40 mil. lidí na celém světě

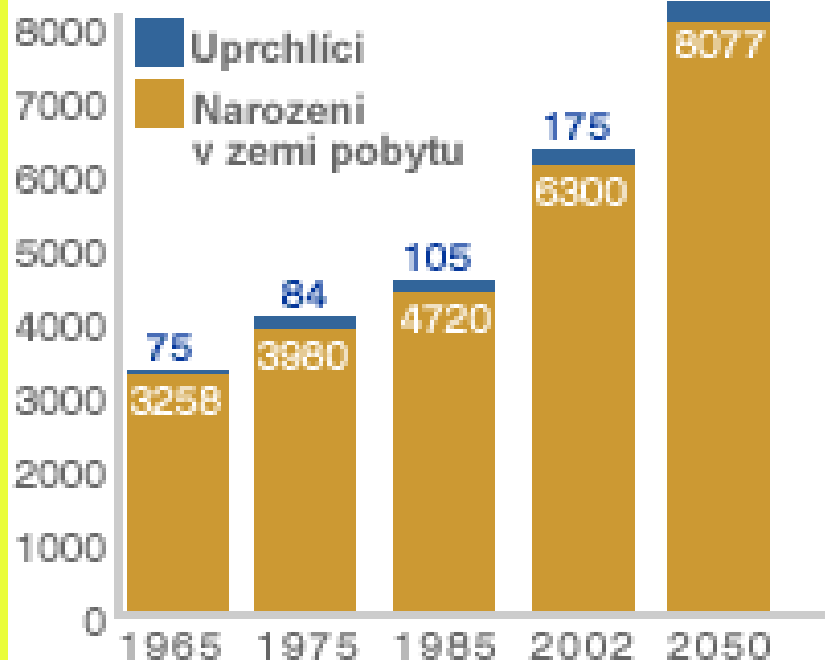
Total population of concern to UNHCR (in millions) 1997-2006 (end-year)

zdroj: <http://www.unhcr.org/>

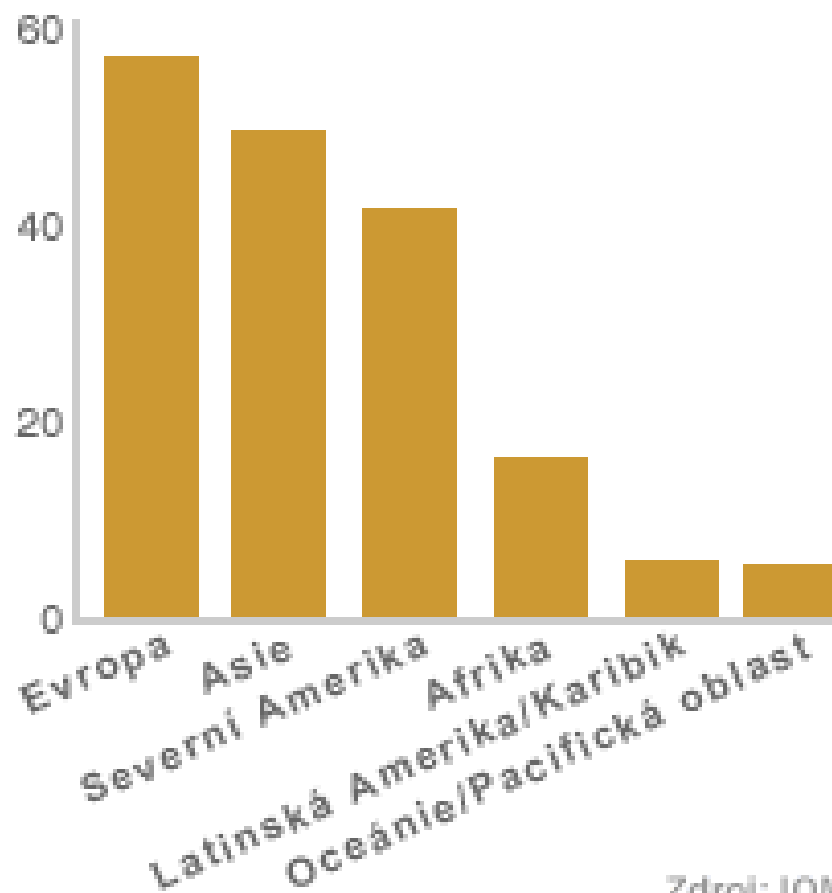
Populace narozených v cizině

Populace (v milionech)

Uprchlíci ve světě (rok 2000)

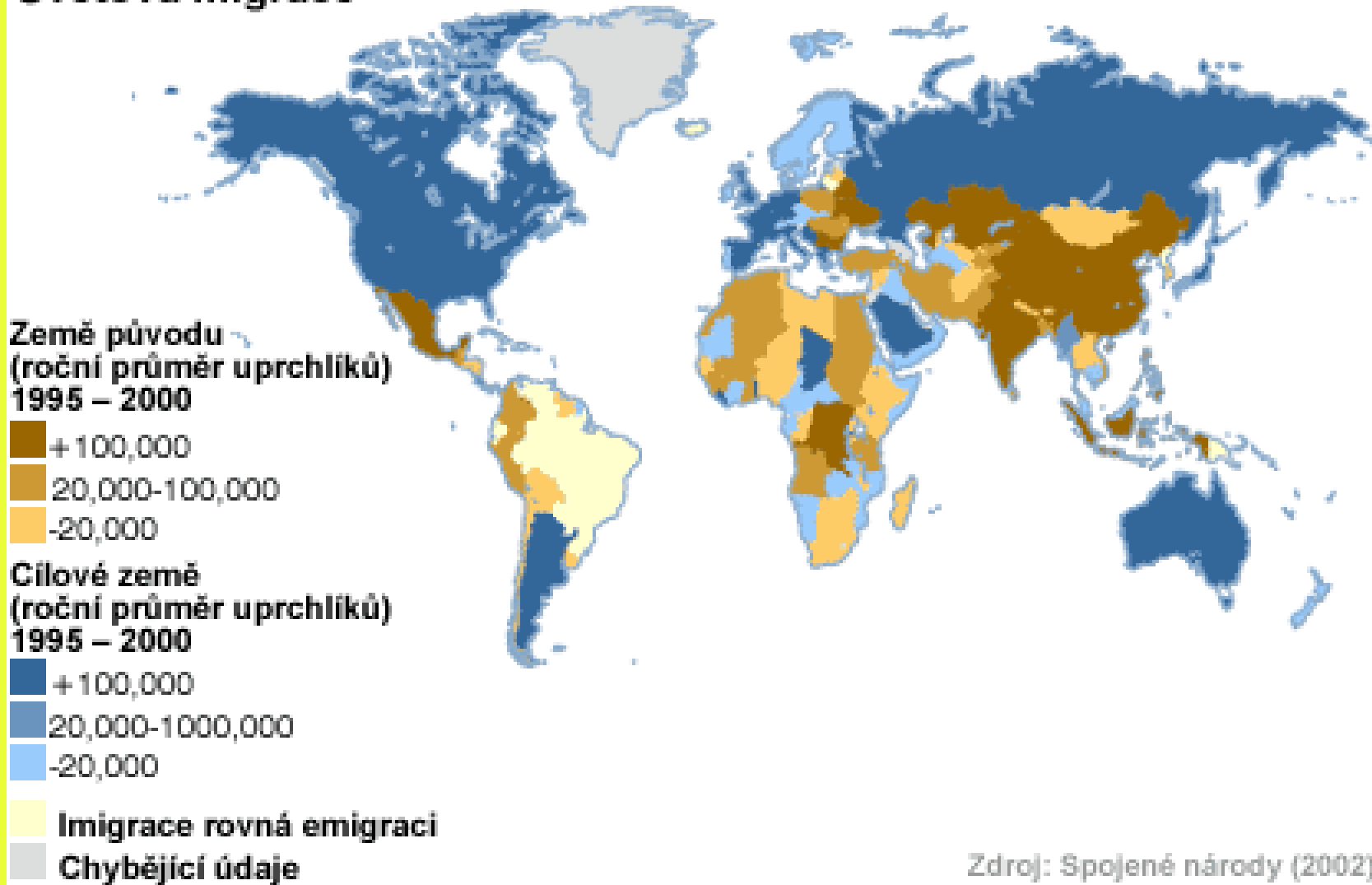
Počet uprchlíků (v milionech)

zdroj: <http://www.bbc.co.uk/czech>

Zdroj: IOM

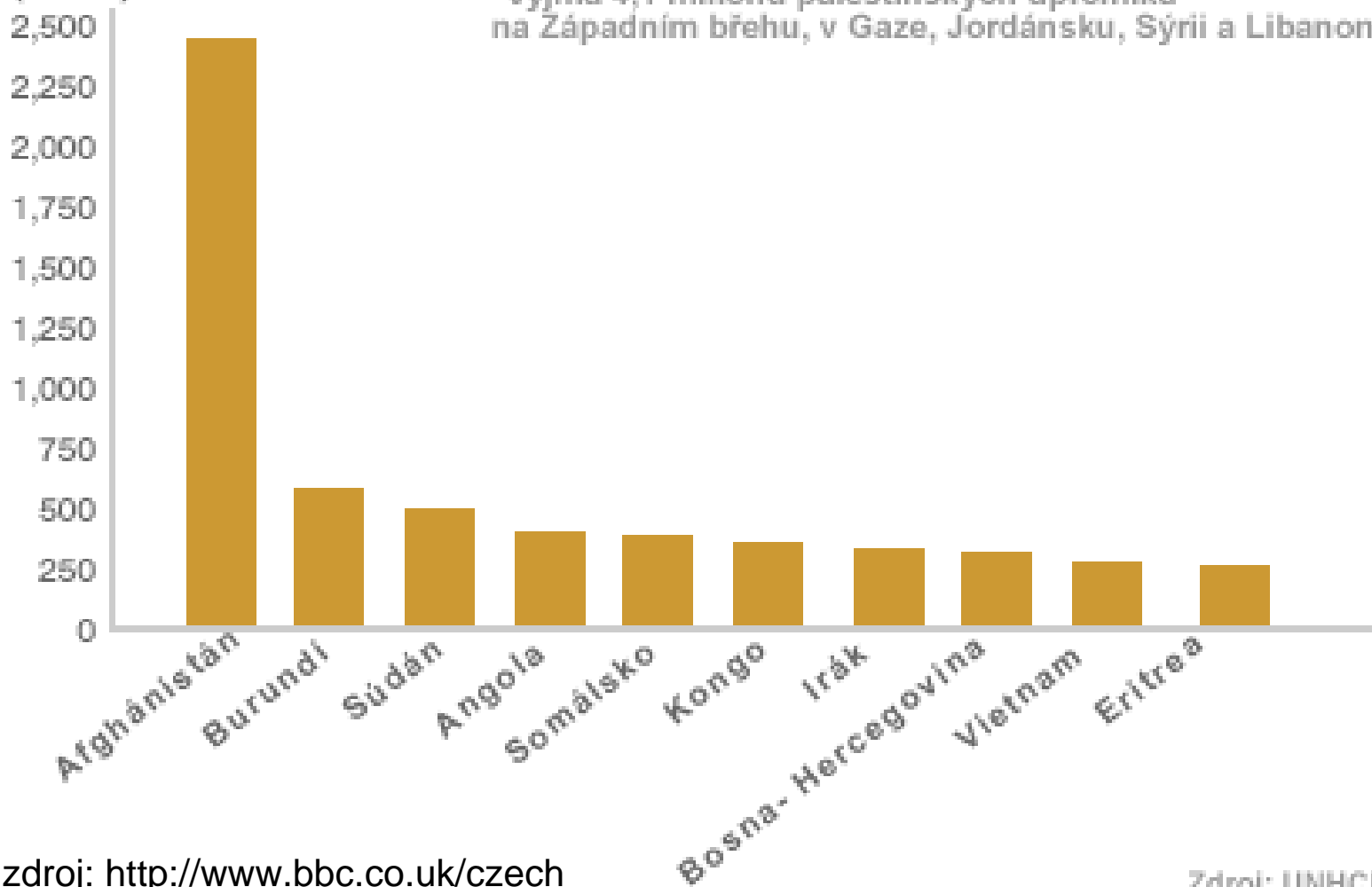
Světová migrace

zdroj: <http://www.bbc.co.uk/czech>

Uprchlíci ve světě* (předních deset zemí původu) – rok 2002

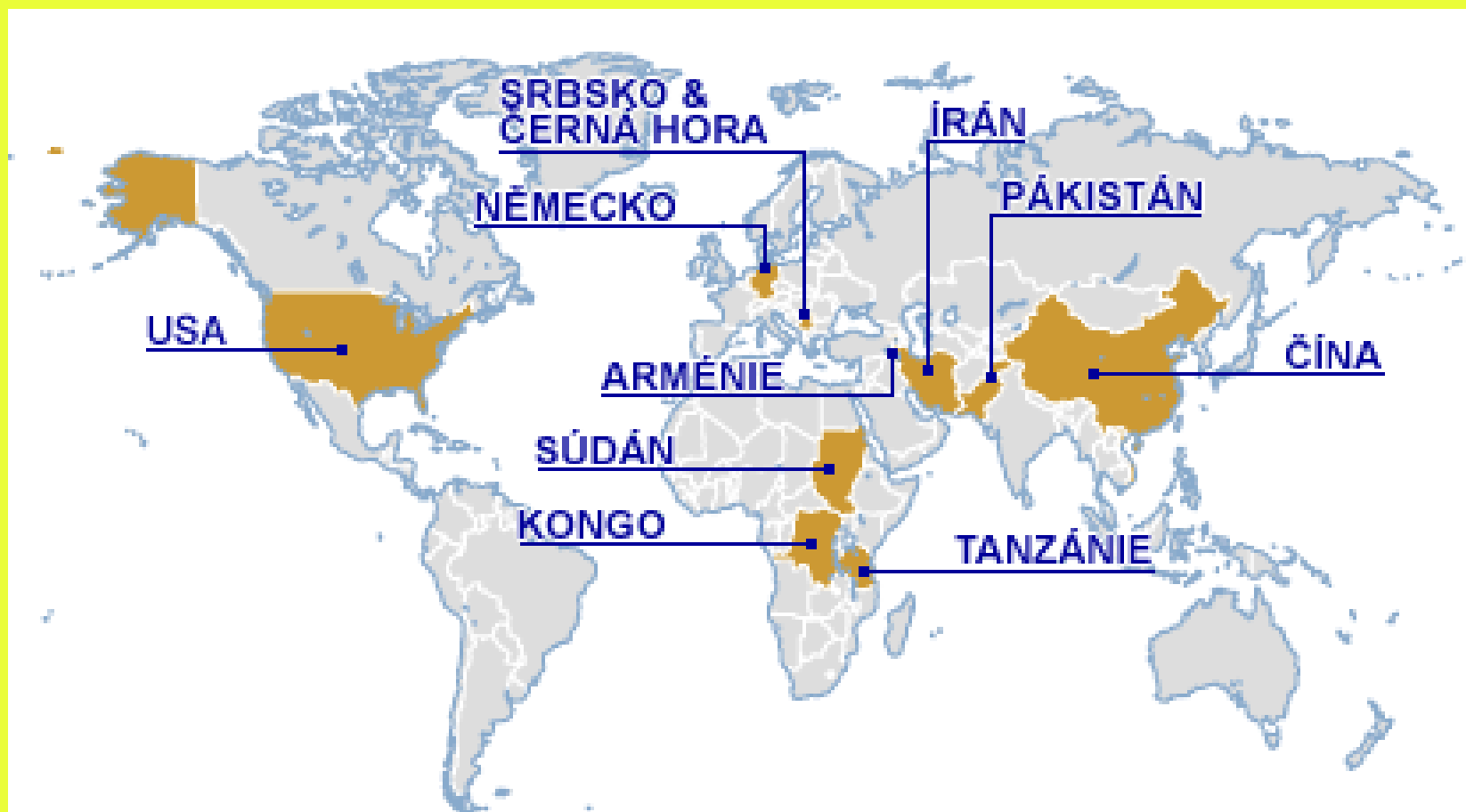
(tisíce)

zdroj: <http://www.bbc.co.uk/czech>

Zdroj: UNHCR

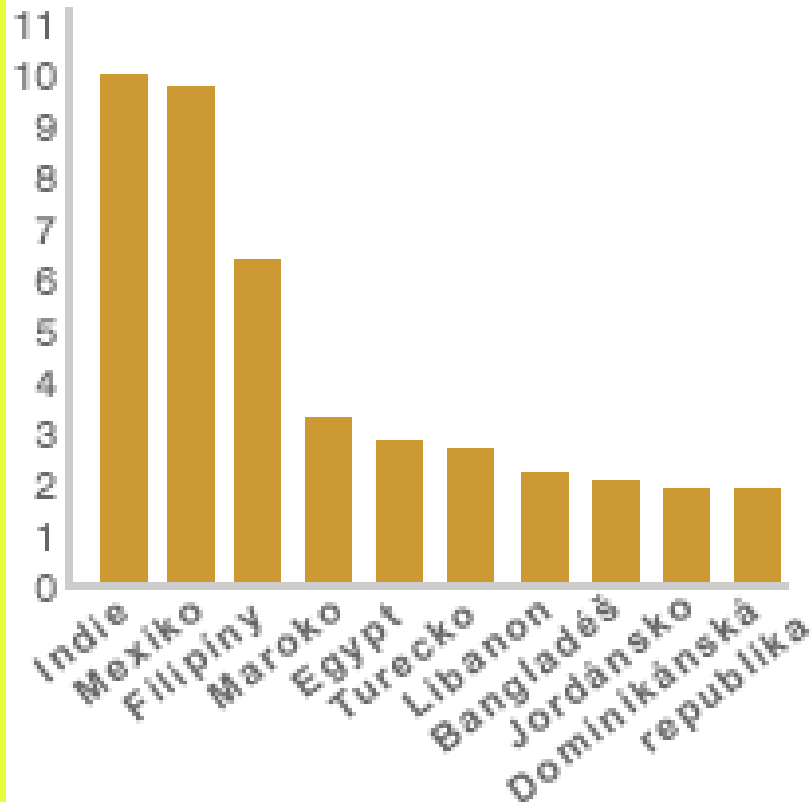
Kam uprchlíci míří

zdroj: <http://www.bbc.co.uk/czech>

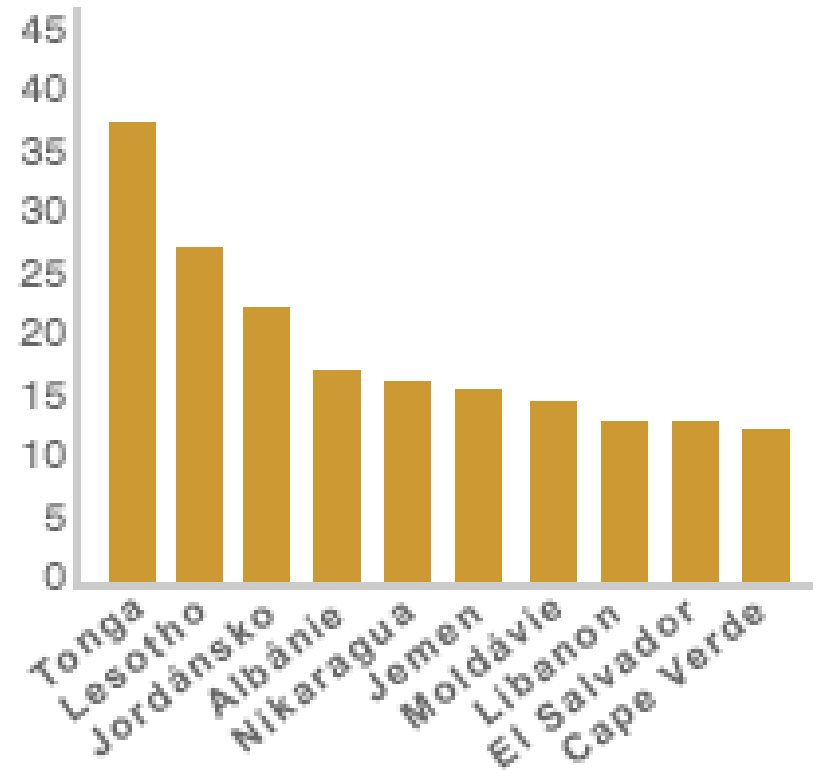
Deset největších příjemců v rozvojovém světě (rok 2001)

(miliardy dolarů)

Deset největších příjemců v rozvojovém světě (rok 2001)

(% HDP)

Zdroj: MMF/Světová banka

zdroj: <http://www.bbc.co.uk/czech>

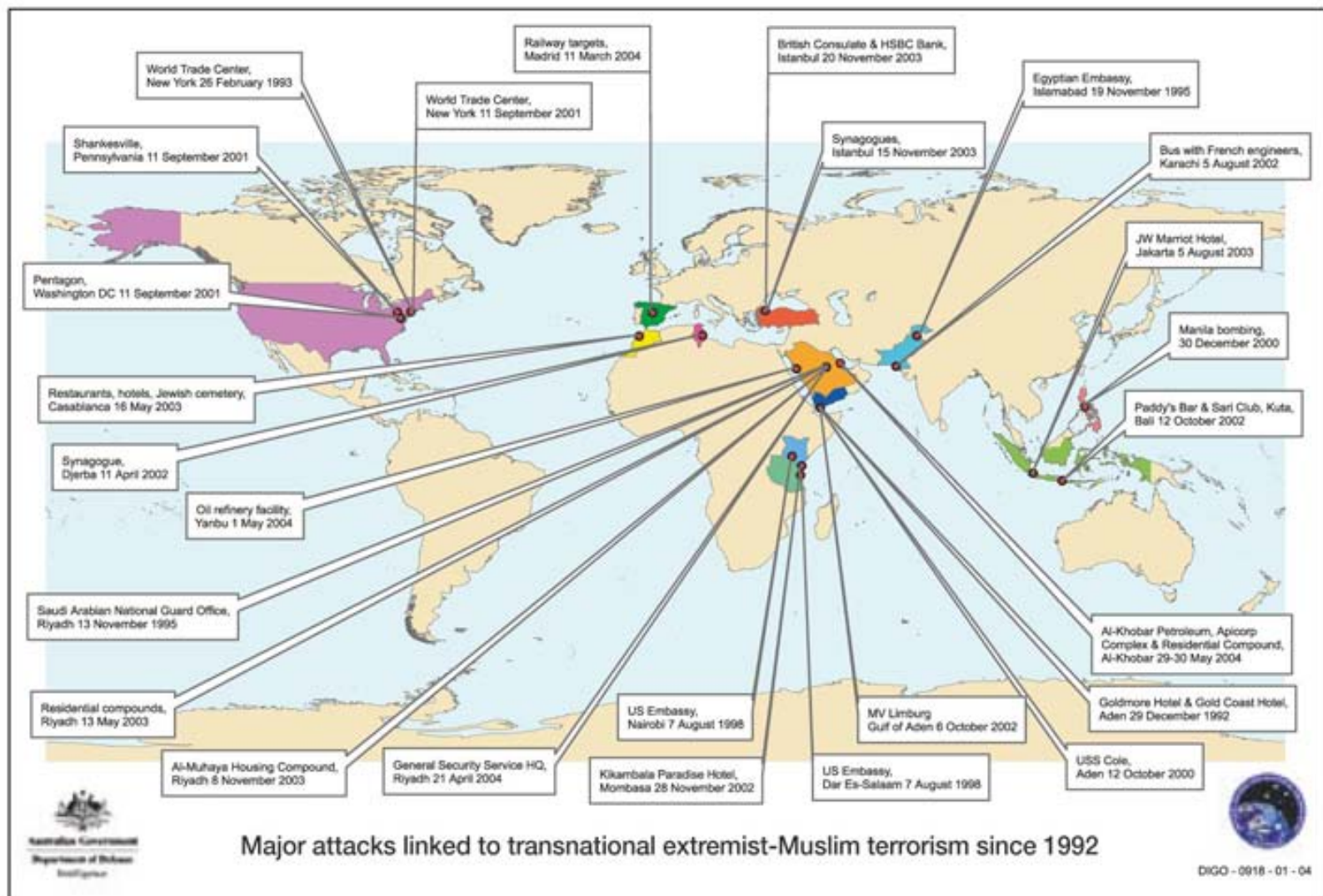
Problém terorismu

- živený politickými, náboženskými a národnostními konflikty:
  - Korsika, Čečensko, Kosovo, Izrael, Severní Irsko, Baskicko, Palestina, muslimský džihád a tzv. válka proti terorismu, ...
  - útoky v USA 11. září 2001, akce v Londýně, Madridu, egyptských a indonéských letovištích, ...

zdroj: http://benmetcalfe.com/blog/2005/04/map_of_terrorism/

zdroj: <http://www.dfat.gov.au/publications/terrorism/chapter2map.jpg>

Internetové zdroje

- **S. Heczko: Světová ekonomika a globální problémy lidstva**
<http://www.blisty.cz/art/26306.html>
- **Informační centrum OSN v Praze**
<http://www.osn.cz>
- **Mezinárodní zadluženost**
<http://www.rozvojovka.cz/index.php?id=226&idArt=19>
- **Společnost pro Fair Trade**
<http://www.fairtrade.cz/>
- **Transnational Terrorism: The Threat to Australia**
<http://www.dfat.gov.au/publications/terrorism/chapter2.html>
- **Uprchlíci v číslech**
http://www.unhcr.cz/dokumenty/statistika_2005.doc

Knižní zdroje

- **K. Ivanička: Globalistika - poznávanie a riešenie problémov súčasného sveta. Iura Edition, Bratislava 2006**
- **V. Jeníček, J. Foltýn: Globální problémy a světová ekonomika. C. H. Beck, Praha 2003**
- **V. Mezřický (ed.): Globalizace. Portál, Praha 2003**
- **W. E. Stead, J. G. Stead: Management pro malou planetu. GplusG, Praha 1998**
- **M. Šlachta: Ohniska napětí ve světě. Kartografie Praha, nakl. ČGS, Praha 2007**